

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ*

ΣΤΟ Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ, ΠΟΥ, ΠΟΛΛΕΣ ΦΟΡΕΣ ΜΑΖΥ
ΜΙΛΗΣΑΜΕ, ΜΕ ΠΟΛΛΗΝ ΑΓΑΠΗ, ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ.

"Αν ύπάρχῃ κάτι, ποὺ νὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ κοινωνήσουμε μὲ τὸν κόσμο τῆς Τέχνης, εἶνε ἡ συγκίνησή μας. Γεννιέται μέσα μας σὲ γαληνὲς στιγμὲς ἔσωτερης ζωῆς, ὅταν αἱ αἰσθήσεις μας καὶ τὸ πνεῦμά μας, ἀλαφρωμένα ἀπὸ κάθε ἀπασχόληση καὶ ἀπὸ κάθε σκοπό, ἀποδέχονται τές φρικιαστικὲς δονήσεις, ποὺ μ' ἔνα ιερὸ παλμό, μᾶς μεταφέρουν πέραν ἀπ' τές γνώσεις μας καὶ ἀπ' τὸν ἑαυτό μας, εἰς τὸν κόσμο τῆς γαληνεμένης ὑπαρξῆς, ποὺ μόνη ἡ μεγάλη αἰσθαντικότητα διαισθάνεται. Ὁμιλῶ γιὰ τὴν ἀδολη καὶ τὴ συγκλονιστικὴ συγκίνηση—γιὰ τὸ θερμούργῳ ἐνθουσιασμό.

Τὸν ἐνθουσιασμό μας αὐτὸν γιὰ ἔνα ἔργο καὶ γιὰ τὸν ποιητή του, πρόκειται νὰ ἐκφράσουμε ἀπόψε καὶ νὰ τὸν δικαιολογήσουμε. Πρόκειται, δηλαδή, γιὰ ὅτι ἀφορᾷ ἐμᾶς, συνειδητότερα νὰ τὸν αἰσθανθοῦμε, καὶ γιὰ ὅτι ἀφορᾷ ἐσας, καθ' ὅσον εἶναι δυνατό, νὰν τὸν μεταδόσουμε.

"Ο Αγγελος Σικελιανὸς εἶνε ποιητής, ποὺ εύρισκεται σήμερα σὲ δημιουργικὸ κοχλασμό, ποὺ δλοένα ἀνεβαίνει, ποὺ δλοένα ἔπερνα τὸν ἑαυτό του. Δὲν ἔχομε μπροστά μας τὸ τελειωμένο ἔργο ἐνὸς Ποιητῆ ποὺ νὰ διαγράφῃ τὴν ἐνθεῖα ἡ τὴν καμπύλη τῆς ἔξελιξεως τῆς ποιητικῆς του συνειδήσεως. Δὲ βρισκόμαστε μπροστά σένα ἔργο ποὺ μᾶς ἔχει πῆ τὴ τελευταία του λέξη καὶ ποὺ μπροστὶ κανεὶς νὰ σταθῇ μπροστά του γήραιαμα καὶ μὲ τὴ μέθοδο τῆς ἀνάλυσης, τῆς συσχετίσεως τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ μὲ τὸ περιβάλλον του, νὰ παρουσιάσῃ μιὰ μελέτη λεπτόλογα αἰτιολογημένη. Ἀπὸ τὴ κριτικὴ τοῦ ἔργου τοῦ Σικελιανοῦ σήμερα πρέπει νὰ παραμερισθῇ κάθε μικρόλογο ψηλάφημα, κάθε λεπτόλογη ἀνάλυση, καὶ ἡ συγκίνησή μας, ὁ ἐνθουσιασμός, ν' ἀφεθῇ ἐλεύθερος γιὰ νὰ μᾶς συγκλονίσῃ σύγκορμα. Δὲν χωρεῖ ἐπίκριση στὸ ἔργο τοῦ Σικελιανοῦ γιὰ ἔνα ψεγάδι ποὺ θὰ μποροῦσε ν' ἀνασύρῃ ἡ ἀνάλυση. "Ο παλμὸς τῆς μεγάλης πνοῆς ποὺ φυσᾶ, ἡ ποὺ ἀπλώνεται ἡρεμαῖα, εἰς τοὺς μεστοὺς στίχους του, μᾶς παρασέρνει στὸ ἀνέβασμα, στὴν ἀνέλιξη τὴν ἴδια τοῦ Ποιητῆ.

Δὲ ξέρω ἂν εἶνε δυνατὸ νὰ συγχωνευθοῦν ὅλες αἱ ποιητικὲς ἀντιλήψεις σὲ μιὰ θεωρία τοῦ καλοῦ. Νὰ παρασταθοῦν δηλαδή αἱ διάφορες ἀντιλήψεις, ποὺ ὀνομίσαμε σχολές, σὰν ποιητικοὶ δρόμοι ποὺ συμβάλλουν σὲ μιὰ κοινὴ θεωρία. Ξεύρω πῶς ἡ φιλοσοφία ἔφτιασε τὴ γενικὴ θεωρία τοῦ καλοῦ. Δὲ ξέρω ὅμως ἂν ἡ γενικοποίηση αὐτή, ἔχει κανένα λόγο, ὅχι γιὰ τὴ μεθοδολογικὴ ἀπαίτηση τοῦ μυαλοῦ, μὰ γιὰ τὴ καλλιτεχνικὴ ἀπόλαυση τῶν ἔργων τῆς Τέχνης. "Ανακαλύπτεται βέβαια στὴν ἀνάλυση πῶς ἡ καλλιτεχνικὴ δόνηση, ὅπως δήποτε καὶ ἄν προκαλῆται, μᾶς φέρνει στὸν κόσμο τῶν ὄνειρων καὶ τῆς ἀρμονίας, ὅπου ἡ ὑπαρξῆ μας ζυγιάζεται σὲ μιὰ βαθειὰ ίσορροπία. Πέρα δηλαδή ἀπ' τές ἐκφραστικὲς διακρίσεις τῆς συγκίνησης ὑπάρχει ἡ ἐνότης. "Ἐνα εἶναι ὅμως βέβαιο, πῶς ὁ κάθε μεγάλος ποιητής στυλώνεται μὲ τὸ ἔργο του σὰν πρωτότυπη ἀτομικότης—αὐτὸ ἄλλως τε εἶνε τὸ γνώρισμα

* Διάλεξη ποὺ ἔγινε στὸ ἐντευκτήριο τῶν «Γραμμάτων» στὶς 24 Απριλίου 1915.

τῆς ὑπεροχῆς του. Ἐχει δηλαδὴ κάθε ποιητής τὴν ποιητική του ἀντίληψη. Βέβαια ὁ κάθε μεγάλος ἀδράχνει τὸν κρύφιο δεσμὸ τῶν φαινομένων, πέρα ἀπὸ τὰ πράγματα, ὑποπτεύεται τὴν οὐσία τους, ποὺ ἔφεύγει στὴ ψυχὴ λογίκευση τοῦ μναλοῦ, διαισθάνεται, ὁραματίζεται. Κοὶ ὁ Σικελιανὸς εἶνε δραματιστής, ἐλευθερωμένος ἀπὸ κάθε λογίκευση ἀπὸ κάθε ἐπιρροὴ μνημονικῶν γνώσεων :

Καὶ μέσα μου ἐκατάλυσα
τὴν ἔριη, μάταιη γνώση.
Καὶ φάνη μου, πῶς μέλουσεν
ὅ ἐλεύτερός μου λογισμὸς
ώσαν τὸ κρύνον, ἀστρόφυλλο,
στερέωμα τοῦ πλατάνου.

Αφῆκε ἐλεύτερη τὴν διαισθησή του, τὴν μεστωμένη ἀπὸ διανόηση, ποὺ τέλεια ἀδφομοιώθηκε μὲς στὴ ποιητική του φλέβα. «Ἡ αἰσθηση μοῦ ὑποκαθιστᾷ τὴ σκέψη ἀπέραντα.» Απλωσε τές ἐλευθερωμένες αἰσθήσεις του στὴ φύση καὶ τὴν ἀγκάλιασε. Τῆς ἔπιε δόλο τὸ μέλι, ἔχαδεψε δᾶλα τὰ μυστήρια της, ὑφόρθηκε στὸν λαγαρόν της αἰθέρα:

Κ'έσπισα μὲ τὰ χέρια μου
τὸν πλανερὸν τριγύρῳ ἀγέρα,
κι' ἔφεξε μπρὸς στὰ μάτια μου
στὰ πέλαγα καὶ στὰ βουνά
ο ὄρθρος τῶν ἀστρων καὶ ἡ βαθιὰ
ἰερὴ τῆς πλάσης μέρα·
μιὰ λύρα τοῦ ἥμιου!
ἀκούγονταν στὸν τρίσβαθον αἰθέρα!

Ἡ φυσιολατρεία τοῦ Σικελιανοῦ εἶνε ἡ πλέον πρωτότυπη. Γίνεται ὁ ποιητὴς ὁ ἀποδέκτης τῶν πλέον ἀκατάσχετων ὅρμων τῆς φύσεως ποὺ ὁ ἀντυπός τους ἀκούγεται μέσα του :

Στὸν κρότο
τοῦ κεραυνοῦ ἀντιχείπησε
τὸ χτυποκάρδι τῆς χαρᾶς μου πρῶτο.

Μέσα στὴ φύση εἶναι ὁ κυρίαρχος. Υποτάσσει τὰ πάντα στὴν ἡρεμία του :

Γέλοιο καὶ φῶς, μέσα στὶς φλέβες μου,
Ἐκύλα.

Ἡ φυσιολατρεία του εἶνε ἡ συνταῦτησή του μὲ τές ἵωγονες ὅρμες τῆς φύσεως, εἶνε τὸ ὑμνολόγημα τῶν στοιχείων της σὲ μιὰν ἀδιάκοπη ἀνταπόκριση μὲ τὸν ἑαυτό του. Ὁ Σικελιανὸς δὲν περιγράφει ποτέ. Μεταφέροντας τὴν βοή ἡ τὴ γαλήνη τῆς φύσεως, ὅλη τὴ φύση, μὲ τὰ φαινόμενα καὶ τές ἀπόχρωμες ἐναλλαγές της, μὲ τές ἀκατάβλητες δυνάμεις τῆς, μὲ τὴ προοπτική της, μὲ τὴ βαθειὰ τῆς ἀρμονία, στὸν πλατύ ψυθμὸ τῶν στύχων του, αὐτοπεριγράφεται, ζεῖ ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς τὴν ἵωσή τῶν ἐνστίκτων του, αὐτόματα ἰσορροπημένων, αὐτοψυχολογῆται μὲ μιὰ βαθειὰ διαισθηση, παραλάσσοντας καὶ μεταπίποντας σύμφωνα μὲ τές παραλλαγές καὶ τές μεταπτώσεις τῆς φύσεως :

΄Αγεροχόματα βουνά
βαθύ και μέριτο λοῦσμα
μὲς στὸ γλαυκὸν ἀντίφεγγο
ποὺ ἔχύνανε τὰ δάση,
δρόσος, ποὺ ἀπ' τὰ ματόφυλλα
συνέπερνέ με τρίσβαθα
στὴν κρύα γαλάζια πλάση.

΄Ω ἀσφοδελῶνα, ώς ἥρωα
τῇ σάρκα μου ἐπνευμάτωσες
μοῦ ἔδωκες φῶς νὰ ξήσω
΄Ανάμεσό σου ἔδιάβητκα
σὰν εἴδωλον ἔδιάβητκα
χωρὶς νὰ σὲ λυγίσω.

΄Ανάμεσό σου ἔδιάβητκα
και τὰ μαλλιά μοῦ ἔχάδεψε
τοῦ ἥλιου τὸ μέγα χαδί¹
σὰ νὰ ἤταν τὸ βασιλεμα
στεργόν, και ὡσάν τὸ βράδυ,
οἱ ἀστερισμοί, ποὺ ἐλάμπανε
πλατυά, πυκνά και ἀνάρια
ἀπάνωθέ σας σιωπῆλοι
ν' ἀπλώναν ἔνα σκέπασμα
στὴ χλόην και μιὰν ἀστροφεγγιά
γιὰ νὰ διδηγήσω σὲ βαθεῖες
ἄλιθειες και βαθεῖες πηγές
τὰ κρύα, γυμνά ποδάρια.

΄Ω ἀσφοδελῶνα ἐπῆδησα
στὴ θεία γιὰ νᾶμπω βάρκα
και δὲν ἔβούλιαξε.
.... Και νά, τὸ φῶς ἀνάσαναν
τὰ μάτια μου ἀγερόλαμπρα
ἐπιαν ἀπ' τοῦ μεσημεριοῦ και τῆς νιγτὸς τῇ στάλα....
΄Ω ἀσφοδελῶνα, ἀνάλαφρος
ύπνος και μένα ἐρρίζωσε
στὴ γῆ σου ώς ἀσφοδύλι
και ὑψώθηκε ἦ γαλήνη μου
σὰν τὸ λευκό σου λούσιονδο
κάπτοιον αἰθέριο δεῖλι.
Και μὲς τὸν ὑπνό, δίπλα μου
σὰ μιά πηγή ν' ἀνάβρυξε
κ' ἐγώ, ω τ' ὅλοδροσο ὄνειρον,
ὅλη τὴν ὄψην ἐσκυφτα
νὰ πιὸ και νὰ δροσίσω
ὅλη τὴν ὄψη ἔλουζα
τὸ μέτωπον, τὰ βλέφαρα
μιὰ δίψα νέα, στ' ἀνάλαφρα
νερά της γιὰ νὰ σβύνσω.
Και ώς ἡ ψυχή μου ἐχόρτασε σὲ γλυκασμὸν ἀνείπωτο
και κιύλισε στές φλέρες μου
στὴ σάρκα και μ' ἀλάφωσε
τῆς νέας δροσιᾶς τὸ θῆμα,
μοῦ ἀνοίξαν τὰ ματόχλαδα.
Και, νά, μέσα στὸν ὑπνο μου
τοῦ δάκρυουν μ' ἀνοίξε ἦ πηγὴ
και μοῦ ἤταν ὅλη ἦ ὄψη μου
λουσμένη μὲς στὸ κλάμα.»

Τὸ πέρασμα αὐτὸ δὲ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀσφοδελῶνα, ποὺ σᾶς ἐδιάβασα,
τί εἶνε; Περιγραφή, ὅραμα, σύμβολον, ή αἰσθητικὴ ἀπόλαυση ἔνος τοπείου;
Τὸ «χάδι τοῦ ἥλιου» οἱ ἀστερισμοὶ ποὺ δῆγοῦν μὲ τὴν ἀστροφεγγιά τους
σὲ βαθειές πηγές «τὰ κρίνα, γυμνὰ ποδάρια», δὲ ὑπνος ἀπὸ τὸν διοῖον ὑψώ-
θηκεν ἡ γαλήνη σάν εἶνα λούλουδο καὶ τὸ δροσόλουστον ἐκεῖνο ὄνειρο, ὃπου
ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ σὲ «γλυκασμὸν ἀνείπωτο» ἐφαντάζετο διτι ἔλους εἰς τὴν
πηγὴν τὰ μέλη, καὶ τὸνειρο ποὺ ἀλήθευε στὸ ξύπνο (καὶ ἦταν δηλη ὁ φη-
μος λουσμένη μὲς στὸ κλῆμα) συμβολίζουν δὲλα αὐτὰ κάποια βαθειάν ἔν-
νοιαν; Κάτι περισσότερο—εἶνε αὐτὴ ἡ ζωὴ δπως τὴν ἀπολαύει ὁ μεστὸς
αἰσθητικὸς μὲ τὶς λεῖες, γαλήνιες αἰσθήσεις καὶ τὸ ἀμάλαγο κορμί—τὸ
γλυμμένο ἀπὸ τὴν ὑγείαν

«Τὸ νέο κορμί τὸ ἀνάλαμφο
ἀνέβαινε, ἀνέβαινε
καὶ ἡ σάρκα ἐτραγουδοῦσε..»

Μὲ τὸν ἰσορροπημένον αὐτὸν πλοῦτον τῆς ἐμπνεύσεως, ὁ Σικελιανὸς
περικλείει μέσα του τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πνεῦμα. 'Απ' τὰ βαθειὰ κεφαλά-
ρια τῆς ζωῆς, δῆν ἡ ἀρχαία τέχνη ἀντλοῦσε τὴν μέθη καὶ τὴν ὀλύμπια
γαλήνη, ποὺ ἔχειλάει, σάν ὑπεροπλήρωμα, ἀπὸ τὸν μαρμάρινο ἀρχαῖο κόσμο,
ἀπὸ τὰ ἴδια, κρυστάλλινες κρυσταλλιγές τῆς ζωῆς, ἀναβράει τὸ τραγοῦδι τοῦ
Σικελιανοῦ. Ποιὰ εἶνε ἡ ἀντίληψη τῆς ἀρχαίας τέχνης γιὰ τὴ ζωή; 'Ο ἀρ-
χαῖος καλλιτέχνης, ὁ ἐλευθερωμένος ἀπὸ τὴν φιλοσοφικὴ γενικοποίηση τοῦ
Πλάτωνος, ὁ ἀρχαῖος δημιουργός, ὑμνοῦσε τὴν ζωὴν ὡς ὡραῖον ἀγῶνα.
«Τὸ πρότυπο του δὲν ἤτο τὸ διανοούμενο πνεῦμα ἡ ἡ ἀβρά εὔπαθη ψυχή,
ἀλλὰ τὸ γυμνὸ σῶμα, ἀπὸ γερῃ γενιά, καλοβαλμένο, δραστήριο, τελειοποιη-
μένο εἰς δλες τές ἀσκήσεις» λέγει δι Ταίν. 'Ο δραματισμὸς τοῦ ἀρχαίου τε-
χνίτη δὲν ἐπίγαινε πέρα ἀπὸ τὰ φαινόμενα. Εἶνε τάχα ἔλλειψη βάθους;
Ποιὸς θὰ πη πῶς τὸ βύθισμα τῆς ματιᾶς μέσα στὰ κρυφὰ τῆς ἀρμονίας καὶ
ἡ δημιουργία τοῦ ἔργου μὲ μιὰν αὐτάρκεια θεοῦ, μὲ μιὰν ἰσορροπία μακα-
ρότητος, εἶνε ὀλιγώτερον βαθειὰ ἀπὸ τὴν νευρόπαθη ἀνησυχία τῆς τρομα-
σμένης ψυχῆς ἡ ἀπὸ τὴν σκεπτικιστικὴ ἐκλεκτικότητα τῆς σαρκαστικῆς
ἀνίας; Καὶ τάρχατα Ἑλληνικὰ ἀγάλματα μὲ τὴν ἀσάλευτη γαλήνη τοῦ κορμοῦ
καὶ τῆς ἐκφράσεως, ἔνσαρκώνυν ἀραγε ὀλιγώτερο τὴν ὁμορφιά, ἀπὸ τὰ δη-
μιουργήματα τῆς τέχνης τοῦ περασμένου αἰώνα, ποὺ ἔσκυψε πάνω ἀπὸ τὸ αξ-
ινγμα τῆς ζωῆς μὲ μιὰν ἀρρωστιάρα δίψα καὶ μὲν αἰματόθρεψτο παροξύσμο;

'Ο Σικελιανὸς μεταλαβαίνει τὴν ἀρχαία τέχνη μὲ τὸ αἴσθημα, ποὺ
ἔχει, τῆς ἀρντίδωτης γαλήνης. 'Οπως μὲς τὸ ὀλύμπιο τραγοῦδι τῆς Κα-
λυψῶς:

"Ετσι, ἀπ' τὴν ἄκρατη λαμπτὴ φωνήν, ὅτι διαβαίνει
Διαβαίνει δίχως σκιά
Καὶ στῆς ἀθάνατης χαρᾶς τὸν ἥλιον ἀνεβαίνει
Ποὺ τραγοῦδᾷ ἡ θεά....
"Ω, πόσο ἦταν λαμπρότερο τὸ μέγα σου τὸ τόξο
Πά σ' ἀργυρὸν καρφὶ¹
Σὰν ἀπὸ κάθε πάλεμα καὶ κάθε ὁργὴν ἀπ' ὅξω,
Μὲ μιὰ ἀρετὴ κρυψῇ,
"Εδειχνε ὄρμην ἀνωτερῃ κι' ἀπ' τὴν ὄρμη τοῦ Εὐρύτου
"Ως, ἀνεμος σφραδός
Τάργιζε κι' ἥζος ἔβγαινε ἀργός, ἀπ' τὴν νευρή του,
"Ηχος γλυκὸς καὶ ἀδρός,

Σάν όλο τὸ μουρμουρητὸ τοῦ πέλαου στ' ἀκρογιάλι,
Τὴν πρωΐνῃ ἐρημιά,
Κι' ήταν ἡ βιούληση, μιά εὐκή — μιάν αἴγια γνώρα, ἡ πάλη
‘Η νίκη, ἐπιθυμιά . . .
Ἐτοι τραγούδησεν ἡ Θεά, μὲ τῇ φωνῇ τῇ πλέρια,
Τὴν Ὀλυμπία βραδυά,
Στὸν ἵχηρόν δρῦσοντα ποὺ ἐπάλλονταν τὰ στέραια
Νά λούσῃ τῇ καρδιά.

Ποιά ἐπιθυμία μᾶς μένει ὑστερόποτον; — Νά τὸ γνώρισμα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. ‘Ἡ συγγένεια αὐτὴ τῆς τέχνης τοῦ Σικελιανοῦ μὲ τὴν ἀρχαία, τοῦ εἶνε συνειδητή.

‘Ἀλαφρυά, ὅ πανάρχαιον
αἰώνιον πνέμα, μέσα μου,
ἀκόμα εἰν’ ἡ δρμή μου.
Μέ τῇ ζωῇ ἀν μὲ μάγεψες
καὶ μὲ καλεῖς ψηλότερα,
ἔδω εἶναι τὸ κορμί μου.’

‘Ο ποιητὴς λαχταρῷ τάρχαιο κορμί — λαχταρῷ νά τὸ δῆ στοὺς ἄλλους,
γιατὶ ἔκεινος τὸ ἔχει —. ‘Ο Ἀλαφρούσκιωτος εἶνε ἕνα δοξολόγημα τοῦ κορμοῦ του.

«Ἀνάλαφρον δὲν εἶδα καβαλλάρη
λησμονημένον ἥτανε τὸ πήδημα,
καὶ δρόμος τὸ κολύμπι τὸ λιθάρι».

Ἐκεῖνος καβαλίκεψε «τὸ νέο πουλάρι» ποὺ:

‘Ως ἀστραφήλιάντις
μάτια καὶ αὐτιά καὶ ράχη,
ἀπὸ τὴ καίτη τὸ ἄδραξα
ξεσέλωτο, ἀπετάλωτο
καὶ ἀπ’ τ’ ἀσφοδίλια ἀνάμεσα
τρεχάτο τὸ κυβέρνησεν
ἡ ἀδρή μου δρμή μονάχη.

‘Ἡ ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ ἔχει καὶ ἄλλο Ἑλληνικὸ γνώρισμα, τὸν Διονυσιασμό. ‘Ο θεός τοῦ ποιητῆ εἶνε ὁ Διόνυσος. Μέσα εἰς δόλον τὸν Ἀλαφρούσκιωτο φυσᾷ ἡ ἔνθεη πνοή τῆς μέθης. Τὸ κρασὶ κυλῷ στέκει φλογισμένες φλέβες διάπυρο — κυλῷ φαρμακωμένο «μὲ τὸν δσκόδ κάθε φειδιοῦ». Κοχλάζει κι’ ἐμπνέει τὴ θεία μανία:

“Ομως κυττῶντας τρίσβαθα
καὶ δίπλα μου καὶ γῦφα
βλέπω ἔναν κόσμο, ποὺ διψάει
καὶ τρέμει τὰ κρυονέρια μου.
Κι’ ἔγῳ θὰ μπῶ χαραμάτα
ψηλά στὴν πατητήρα
καὶ θὰ πατήσω μὲ γυμνὸν
ποδάρι τάγριοστάφυλα —
ὅπου ἔσκασεν ἡ ρώγα τους
καὶ εἶνε βαθειά φλογῶτα
γιά νά ποτίσω δλόγυρα
μὲ νέο κρασὶ τὰ γειάτα.
Γιά νά σᾶς σύρω ἔνα χορό
τὸ ώρατὸ μαντίλι δίνοντας
στὸν πιὸν ἄλαφρωμένο

—Κι' ἔχω τῆς νύφης τόνομα
στὸν κόμπο του δεμένο —
γὰν νὰ σᾶς σύρω ἔνα χορὸν
πάνω στὰ κρύα ἀμπέλια
νὰ σᾶς ἀκούσω μιὰ φορὰ
τῆς λεβεντιᾶς τὰ γέλοια.

‘Ο Σικελιανὸς τραγουδεῖ τὸ θεό του, τὸ Διόγυνσο, ἀπολλώνια — μένει πάντα ὁ κυρίαρχος τῆς ἀρμονίας.

Τὸ σύμβολο τὸ ἐλληνικὸ εἶνε διάφανο, λαγαρό. Τραβῷ πέρα ἀπὸ κάθε μυστικισμό. Μένει ἡλιοφάτιστο καὶ ἡλιόλαμπρο. Συγχέεται μὲ τὸ συμβολιζόμενο, σὲ τέτοιο βαθμό, ὥστε ν' ἀρκῆσαι σ' αὐτό — στὸ σύμβολο. Ποιὸς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην μέσα στὸ «γαλάξιο μεσημέρι» καὶ τὸν ἀσάλευτο ἀγέρα τοῦ ἐλαιῶνα, εἰς τὸν ὑμνὸν τῆς Γλαύκας, ποὺ ἀναδίνεται εἰδωλολατρικὰ ἐερός, ποιὸς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ν' ἀναζητήσῃ πίσω ἀπὸ τὸ σύμβολο τὸ συμβολιζόμενο; Εἶνε σύμβολο ἡ γλαῦκα ποὺ «χαμοπέταγε βουρή ἀπάνω ἀπὸ τάμπτελια» καταφρονεμένη; Καὶ οἱ στίχοι αὐτοὶ δὲν τὰ λέγουν ὅλα;

«Κι' ἄν λαχανιάζει ὁ κόρακας, γελάει κι' ἡ χελιδόνα
Πάντα ἡ ἐλλὰ θὰ εἶναι ιερὴ καὶ στὸν αἴῶνα ἡ γλαῦκα
Μαζὶ μὲ μῆς, θὰ νὰ κυιάῃ, στηλά, τές θεῖες ἔστέρες.»

Καὶ μήπως ἡ γυναῖκα αὐτῇ, μέσα στοὺς στίχους ποὺ θὰ σᾶς πῦ τώρα, εἶνε μόνο σύμβολο τῆς ὄμορφιᾶς; Δὲν θὰ τὴ δῆτε σὲ ὀλύγο νὰ προβάλῃ;

Στοχάζομεν, σὰ σκύβοντας στ' αὐτή, θὰ σοῦλεγα μ' ἀργὴ
Φονή χαμηλωμένη
«Κράτει τὰ μάτια σου ὃ καλέ, γιατί σὲ λίγο θὰ φανεῖ,
Στὰ μάτια μας, ή 'Ελένη.»

‘Ο Σικελιανὸς ἔχει λουστῆ μὲς τὸν ἀρχαῖο ἐλληνικὸ μῦθο. Μὲ ἔνα του στίχο ανασταίνει ὀλόκληρο τὸν ἀρχαῖο κόσμο:

«Πνοὶ τοῦ Πανὸς σηκώθηκε καὶ στὸν ὀχτρὸν ἐχύθη.»

Σὲ μερικοὺς στίχους του περικλείει ὅλην τὴν ὀλυμπίαν θεότητα ποὺ ἔχειλιζει σὰν ἄφθαστη τελειότης μὲ τὸ μέστωμα τῆς σκέψεως καὶ τὴν ἀσυγγένειαστη μαραριότητα:

‘Ω Τέμπη κρύα, χαρίστε μου τὴ λήθη
Καὶ τοῦ καπημοὶ καὶ τῆς σπλαβιᾶς ἀκέραια,
Τὸ νοῦ μου ἔαναλοῦστε μὲς στὰ βύθη
Τῶν αἰωνίων πηγῶν κι' ἀπὸ τὰ στήθη
Πάρτε τὴν πλάκα μὲ Νεράϊδον χέρια,
Δόστε με πάλι, ὅλακερο στὰ μάγια
Τοῦ θροῦ καὶ τῆς σιωπῆς σας καὶ κρεμάστε
Αγοιόκλημα, τὴ σκέψη μου, στὰ πλάγια
Τ' ἀθάνατα τῶν βράχων σας.

‘Η ποίηση αὐτὴ δὲν εἶναι μάταιη ἐπίκληση λέξεων. Δὲ κλαίει νοσταλγικὰ ὁ ποιητὴς τοὺς πεθαμένους ἀρχαίους μύθους. Τοὺς ἔαναξῆ. Τοὺς ἐμφυσῷ τὴ ζωόγονη πύρη τῆς σκέψης του. Τοὺς ταιριάζει καὶ πάλι μὲ τὴ φύση.

Μέσα στὴν ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ δὲν ἔχει θέση ὁ ἔρως, ὃς παθολογικὴ ἀδυναμία. Αἱ γυναικεῖς ἀκολουθοῦν τὸν ποιητὴ καὶ τοῦ φιλοῦν τὰ χέρια. Τὸν ἀκολουθοῦν σὸν ὑποταχτικὲς πεταλοῦδες. Εἶνε αἱ θέαινες ποὺ συνοδεύουν τὸν Θεόν των εἰς τὸ προσκύνημα τῆς φύσεως. Εἶνε «γυναικεῖς γλυκομέτωπες μὲ γαλήνια στήθια», ὅπει πηδάει «τῆς ὑγείας ἡ στάλα». ‘Η ἀν-

φάντα καὶ ἡ ἀδερφὴ εἶνε, μὲς στές ἄλλες, οἱ ἔχωριστές νύμφες ποὺ συνοδεύουν τὸ τραγούδι τοῦ ποιητή, πού:

τὰ χεῖλά τους τρέμουν σὲ τρόμο ἀσίγητο
οὐ γά ν' ἀδράζουν τὸ ἀνατρίχιασμα,
ποὺ ἐδιάβανε μὲς στὸν ἀγέρα,
καὶ νὰν τὸ χύσουντε τρεμάμενο καὶ ὀλόδροσο
στὴ νέα φλογέρα.

Τὸ ἔργο τοῦ Σικελιανοῦ μέχρι σήμερα δὲν εἶνε δύγκωδες. Ἀπ' τὸν «Ἀλαρφοῖσκωτο», ποὺ εἶνε ἔνα ποσι λυρικοῦ συμῶν, καθὼς λέγει ὁ Ζαχαριάδης, ποὺ εἶνε μέθη μαζῆ καὶ διύραμβος καὶ δραμα, ὁ Σικελιανὸς περνᾷ εἰς τές «Ραψωδίες τοῦ Ἰονίου» γαλήνιο καὶ παρθένο ποίημα, ὃπου συμπλέκονται σὲ θαυμαστὴ ἀρμονία αἱ ποιητικὲς διαθέσεις μὲ τὴ ζωὴ τῶν ἑλιών, τῶν θαλασσῶν, τῶν βουνῶν. Πρωτότυπη καὶ τελεία συντατήσῃ τῶν ψυχικῶν μεταπτώσεων καὶ τῶν αἰσθητικῶν ἀπολαύσεων μὲ τὰ γαληνότατα φυσικὰ φαινόμενα. Ἐκεῖ μέσα, ὁ ποιητής, μὲ ἀπαλότερη ματιά, παρακολουθεῖ τὸ λούσιμο τῶν γελαδιῶν στὴ θάλασσα, τὸ πλάγιασμα τῶν γυναικῶν στὴν ἄμμο. Αἰδέριος λερούμνστης, πλανέται στὸ βουνό καὶ στὸν κάμπο ἔνθεος, σιωπηλός:

«καὶ τὴν ἀλήθεια
δὲν εἴπα ἐγὼ στὴ γαλανὴ γυναικα, γιατὶ τρέμω
τὸν πρῶτο λόγο τῆς αὐγῆς ποὺ τὴν ψυχὴν ἀνοίγει.
Καὶ ὅταν ἀκόμα καὶ ἡ φωτιὰ τοῦ ἥλιου, μοῦ ἀνεῖ τὰ χεῖλη
πίνω τὴν φλόγα σιωπήλος, σὰν ἄνθι, ὡς μὲ τὸ δεῖλι.
Ἄλλὰ ἀγαπῶ τὸν βραδυνό, σὰν τὸ στερέωμα, λόγο
σύνταξ βαραίνουν οἱ εὐνοδίες καὶ ἀνοίγει ἡ νύχτα τᾶστρα.»

Ποτὲ ἵσως ἡ ἐπίδραση ἐνὸς φυσικοῦ φαινομένου σὲ ποιητὴ δὲν ἔγινε τόσο βαθειά, ὅσον εἰς τὴν Γ'. Ραψωδία τοῦ Ἰονίου, ὅστε νὰ συγχέεται ὁ ἀνθρωπος μὲ τὴ φύση σ' ἔνα ὑπερούσιο πανθεῖσμό. Ἡ στάλες τῆς βροχῆς πέφτουν στὰ βλέφαρα τοῦ ποιητῆ.

«Μὰ καὶ βαθειὰ τὴν ἄκουσα στὸ σπλάχνο μου νὰ πέφτῃ.

Καὶ ἡ βροχή:

«Ολον, σὰ δέντρο μ' ἔλουσεν καὶ ἀκέριο ἐπότισέ με.

«Υστερὸς ἀπ' τὴ βροχὴ ἀπλώνεται στὸ κάμπο ἡ ἀποβροχιάρικη δροσιά.

Καὶ ὁ ποιητής:

«Καὶ κύλα, ἀποβροχάρικο, στὶς φλέβες μου τὸ γαῖμα.

Μέσα εἰς τὴν ἀνείπωτη γλύκα τῆς μακαρίας ψυχικῆς διαθέσεως θυμᾶται ὁ ποιητής, μπροστὰ σὲ μιὰ λυγιά, τὴ λαϊκὴ παροιμία:

θυμήθηκα τὸ λόγο

τὸ δροσερὸ καὶ ἀταίριαστο ποὺ λέει λαὸς στοὺς κάμπους,
καὶ ἔκοψα βλῆτο ἀπ' τὴ λυγιά, πολὺ ἀπαλό κλωνάρι,
μὴ λυγιστῷ καὶ μαραθῷ κι' ἂς εἴλαι παληκάρι.»

Στὰ πολεμικά του τραγούδια ὁ Σικελιανὸς ὑψώνεται ποιητής τῆς φυλῆς. Οἱ στίχοι του ἐδῶ ἀναβράζουν ἀπ' τὴ Διονυσιακὴ δρμὴ τοῦ πολεμικοῦ μένους καὶ τὴν ὑποβλητικότατη ἀρχαιολατρεία. Ζωντανεύει ὁ ποιητής εἰς τοὺς στίχους του τοὺς μύθους καὶ τάρχαιον ὄνειρο.

Αφίνω τώρα τὴν ψυχὴν στὸ αἰώνιο φέγγος, ὅπως
Τοῦ Γαλαξία ὁ ποταμός, ποῦ δλονυχτὶς ὁρθρίζει
Πέρων τὸ μέγα ἀνύφορο, τῇ νύχτᾳ στρατοκόπος,
Σμιλάρι ἀκούω κι' ὁ χτύπος του στὰ κορφοβούνια βουτῖζει.
— Ποὺς τὰ βουνά σφυροκοπᾷ καὶ γέμει ἀχον ὁ τόπος;
‘Η Ἑλλάδα ὀλάκερη ἀγρυπνᾶ καὶ μάρμαρα σκαλίζει.

Στὸ ἀνέκδοτα τραγούδια του ποὺ θὰ τυπωθοῦν στὰ νέα «Γράμματα»
ὁ Σικελιανὸς φθάνει στὸ ὑψος τοῦ Ὄλυμπίου ποιητή. Τὸ τραγοῦδι τῆς
Καλυψῶς περικλείει μέσα εἰς τὴ βαθειὰ καὶ ἡρεμώτατη μουσικὴ του, τὴ
πλέον βαθυστόχαστη σκέψη.

Πῶς τὴ γαλήνη τῆς νυχτὸς τῶν Ὄλυμπίων τελειώνει
Τοῦ γκιώνη ἀργὴ φωνὴ
‘Οποῦ ἀπαντάει ἀντίλαλος τοῦ μάκρου, σ' ἄλλου γκιώνη
Τὸν πόθο, ἀλαργινή,
“Ἐτσι, σὲ κύκλῳ ἀθάνατο, ὁ αἰώνιος πόθος, δένει
Τὸ σκέμα φωτεινὸν
Κι' ἀπ' τὴν εὐκή μεστότερος, ὁ ἀντίλογος πλουταίνει
Τὸν ἀστοῦ οὐρανό.

‘Ηχεοὴ καὶ πολύθρονη ἡ ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ στὸν «Ἀλαφροῖσκιωτο»
ἀπλώνεται στὰ τελευταῖα του τραγούδια μεγαλόπρεπα γαληνεμένη. Κλείνει
μέσα της, πολύκλαδο, τὸ αἴσθημα, καὶ βαθειά, τὴ σκέψη.

Κυριαρχεῖ σάν πολύκυκλη ἀρμονία σὲ ἀπονύχτερη σιγαλιά. Μέσα στοὺς
Σικελιανικοὺς στίχους δὲ ^θ ἀκούσομε τὸν ἀναστενασμό, δὲ θὰ νοιώσουμε τὸ
πάθος, δὲ θὰ δοῦμε τὴ γκρι μάτ σα τοῦ πόνου. Τὸ αἴσθημα ἀναδί-
νεται ἀπὸ τοὺς στίχους του ἐλευθερωμένο ἀπὸ τὴ ἀρπάγια τῆς ἀδυναμίας.
Τραβῷ πέρος ἀπὸ τὴ θλίψη. Τὴ ξεπερνᾶ.

«Ἡ ἀνάερη θλίψη
Σὰν ἀπαλάμη βοήθησε μακριὰ νὰ ἰδῃ τὸ μάτι.»

‘Ο ρυθμὸς πλούσιος, χύνεται ἐσωτερικὸς καὶ ἔξωτερικὸς — μουσικὴ καὶ
ἀκουστική. Γλῶσσα πλούσια καὶ λαμπερόχρωμη σάν ἀντρίκια βαρύνη
φωνή, τέλειο ἐκφραστικὸ δργανο τῶν νοημάτων.

“Οσοι χροτάσανε ἀπὸ τὶς εὔκολες θρηνωδίες καὶ τὴ κατὰ παραγγελίαν
αἰσθηματολογία, στὴ ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ, δπως τὴν ἀνύψωσε σήμερα καὶ
πρὸ πάντων ὅπως μᾶς ὑπόσχεται νὰ τὴν ἀνεβάσῃ, θὰ λουσθοῦν σὰ σὲ νά-
ματα ἀρμονίας καὶ λήθης.

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΕΡΙΔΗΣ